

**Ocena osiągnięć naukowych i dydaktycznych dr. Roberta Rybaka
w postępowaniu habilitacyjnym w dziedzinie nauk humanistycznych
w dyscyplinie historia**

Podstawowe dane o Kandydacie

Doktor Robert Rybak w 2001 r. ukończył studia wyższe w Akademii Marynarki Wojennej w Gdyni oraz rozpoczął zawodową służbę wojskową w Marynarce Wojennej Rzeczypospolitej Polskiej. Umiejętnie łącząc służbę, w tym na niszczycielu rakietowym ORP „Warszawa”, fregacie rakietowej „Generał Tadeusz Kościuszko”, w dowództwie taktycznym i operacyjnym, z aktywnością naukową, przygotował rozprawę doktorską pt. „Wpływ dyscypliny wojskowej na skuteczność zadań realizowanych przez Marynarkę Wojenną w systemie bezpieczeństwa morskiego państwa w ramach Układu Warszawskiego i NATO”, której promotorem był prof. dr hab. Jerzy Będziński. W 2013 r. uzyskał stopień naukowy doktora nauk społecznych, nadany uchwałą Rady Wydziału Dowodzenia i Operacji Morskich Akademii Marynarki Wojennej w Gdyni.

Analizując przebieg pracy naukowo-dydaktycznej Kandydata, można zauważyć, że dzieli się ona na dwa okresy: pierwszy to zawodowa służba wojskowa w Marynarce Wojennej RP oraz realizacja zadań naukowych i dydaktycznych w Akademii Marynarki Wojennej głównie czasie pozasłużbowym. Drugi okres (od 1 marca 2015 r.) to praca naukowo-dydaktyczna na stanowisku adiunkta w Katedrze Historii Wojskowej Instytutu Historii i Archiwistyki Wydziału Nauk Historycznych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Reasumując, stwierdzam, że dr Robert Rybak nabył doświadczenie naukowe oraz dydaktyczne podczas współpracy z Akademią Marynarki Wojennej oraz pracy na stanowisku adiunkta w Katedrze Historii Wojskowej Instytutu Historii i Archiwistyki Wydziału Nauk Historycznych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika Toruniu, za którą dwukrotnie otrzymał indywidualne wyróżnienie Rektora.

Ocena osiągnięć naukowych dr. Roberta Rybaka, o których mowa w art. 219 ust. 1, pkt. 2 ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce

Procedura została wszczęta na wniosek dr. Roberta Rybaka, skierowany do Wydziału Nauk Historycznych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika za pośrednictwem Rady Doskonałości Naukowej 1 listopada 2023 r. i jest realizowana wg ustawy z 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2018 r., poz. 1668). Po analizie otrzymanej dokumentacji nie stwierdziłem, aby Kandydat ubiegał się uprzednio o nadanie stopnia naukowego doktora habilitowanego.

Problematyka procesu przygotowania Wojska Polskiego do przyszłej wojny, realizowana przez polskie naczelne władze państwowe i wojskowe od 1945 r. do 1990 r., cieszy się zainteresowaniem historyków wojskowości polskiej, którzy najczęściej badali zadania w tym obszarze realizowane przez Wojsko Polskie w specyficznych realiach politycznych okresu po II wojnie światowej. Jednak, mimo systematycznych badań, niektóre tematy z tego obszaru badawczego nie doczekały się pełnego opracowania naukowego. Wskazaną lukę w dużym stopniu wypełnia aktywność badawcza dr. Roberta Rybaka. Wcześniejsze badania innych autorów na ogół toczyły się na marginesie ogólniejszych rozważań, dotyczących m.in. rozwoju sztuki wojennej Wojska Polskiego, w tym również sztuki operacyjnej Marynarki Wojennej Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Stanowią one najczęściej fragmenty obszerniejszych publikacji, opartych na skromnej podstawie źródłowej, które często utraciły aktualność i charakteryzują się nieuzasadnionymi ocenami politycznymi. Dodajmy, że na jakość badań wpływały ograniczenia naukowe i pozanaukowe, z którymi zmagali się historycy polscy do przełomu politycznego 1989 roku.

Jako najważniejsze osiągnięcie naukowe, stanowiące podstawę do ubiegania się o stopień doktora habilitowanego, dr Robert Rybak zgłosił obszerną (358 s.) monografię pt. *Sztuka operacyjna marynarki wojennej. Analiza wybranych aspektów szkolenia operacyjnego w latach 1955–1990 w świetle dokumentów*. W celu zgromadzenia niezbędnych dokumentów aktowych, Autor monografii przeprowadził kwerendy archiwalne w polskich instytucjach naukowych, najobszerniejsze w Archiwum Wojskowym w Toruniu, w Oddziale Zamiejscowym w Gdyni i Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej oraz w mniejszym stopniu, w Centralnym Archiwum Wojskowym, od 2016 r. funkcjonującym w strukturze Wojskowego Biura Historycznego jako Centralne Archiwum Wojskowe Wojskowego Biura Historycznego. Oceniam, że w procesie przygotowania monografii jej Autor powinien również wykorzystać zasoby placówek zagranicznych: głównie archiwa wojskowe Rosji (akta Floty Bałtyckiej ZSRR) i Niemiec (akta Ludowej Marynarki NRD) – ówczesnych sojuszników oraz archiwa Danii – potencjalnego przeciwnika. Brak dokumentów aktowych z archiwów wojskowych z tych trzech państw utrudnia przeprowadzenie analiz porównawczych sztuki operacyjnej Marynarki

Wojennej PRL oraz Floty Bałtyckiej ZSRR i Ludowej Marynarki NRD oraz potencjalnego przeciwnika (głównie Marynarki Wojennej Danii). Mimo wskazanych zaniechań, zakres kwerend archiwalnych oceniam jako wystarczający do zrealizowania podjętego tematu badawczego.

Autor wykorzystał również liczne podręczniki i prace teoretyczno-wojskowe autorów polskich i z b. ZSRR, opracowania zwarte i artykuły z czasopism naukowych, a także słowniki, leksykony i encyklopedie (cztery pozycje) oraz źródła internetowe (sześć pozycji). Nie stwierdziłem przywoływania przez dr. Rybaka źródeł drukowanych: zbiorów dokumentów, druków urzędowych, prasy oraz wspomnień i relacji. Słabością przyjętego przez Autora podziału bibliografii jest brak informacji o wykorzystanych zespołach w trzech wymienionych archiwach (są jedynie sygnatury jednostek archiwalnych) i podwójny zapis w przypadku części publikacji, zamieszczonych w bibliografii w dziale pt. Podręczniki i prace teoretyczno-wojskowe oraz Opracowania. Tak jest w przypadku niektórych prac prof. Będźmirowskiego. W sumie jednak oceniam, że dr Rybak w wystarczającym zakresie pozyskał literaturę przedmiotu, dotyczącą problemu badawczego.

Konstrukcja monografii charakteryzuje się chronologiczno-problemowym ujęciem jej treści, co oceniam jako odpowiadające potrzebom przeprowadzonych badań. Składa się ona z wykazu skrótów, wstępu, pięciu rozdziałów o zróżnicowanej objętości, zakończenia, bibliografii oraz z wykazu ilustracji i wykazu załączników, a także indeksu osobowego (indeksu nazwisk).

Treść monografii jest dobrze powiązana ze sobą oraz realizuje podjęty w niej problem badawczy. Wstęp monografii zawiera większość elementów, wymaganych w pracach naukowych: obszerne uzasadnienie wyboru tematu, analizę stanu źródeł i badań podjętego problemu badawczego oraz charakterystykę konstrukcji rozprawy. Natomiast stwierdzam brak hipotezy roboczej oraz pytań badawczych.

Pierwszy rozdział pt. „Geneza Układu Warszawskiego” stanowi szczegółowe wprowadzenie do głównych rozważań Autora w dalszej jej części. Zawiera on charakterystykę syntetycznych przyczyn powołania Układu Warszawskiego na tle sytuacji międzynarodowej po zakończeniu II wojnie światowej i w świetle deklaracji moskiewskiej oraz podstawy jego działania, strukturę organizacyjną i kompetencje organów. W treści rozdziału dominuje rzeczowy opis, do jego napisania Autor wykorzystał głównie najnowszą literaturę przedmiotu.

Rozdział drugi pt. „Współpraca sił morskich państw socjalistycznych basenu Morza Bałtyckiego – Zjednoczona Flota Bałtycka. Działania organizacyjne podjęte na rzecz współpracy Marynarki Wojennej PRL z Flotą Bałtycką ZSRR i Ludową Marynarką NRD” zawiera

interesującą, ale też syntetyczną analizę podjętych w nim problemów badawczych: organizacyjnych i prawnych podstaw współpracy, jej główne obszary oraz realizację wspólnych zadań. W poszerzeniu warstwy faktograficznej oraz autorskich ocen omawianego rozdziału byłoby przydatne krytyczne wykorzystanie źródeł z archiwów zagranicznych, zwłaszcza z b. Związku Radzieckiego. Oceniam, że tytuł rozdziału można też skrócić bez szkody dla potrzeby precyzyjnego poinformowania czytelnika o jego zawartości.

Rozdział trzeci zawiera wartościową analizę studiów Zachodniego Teatru Działań Wojennych, prowadzonych m.in. w Sztabie Generalnym Wojska Polskiego, Instytucjach Centralnych MON, inspektoratach, dowództwach, Dowództwie Marynarki Wojennej PRL, akademiach wojskowych i w Wyższej Szkole Marynarki Wojennej. Jak ustalił dr Rybak, w tych szeroko realizowanych pracach uczestniczyło też Ministerstwo Żeglugi i Gospodarki Morskiej, które odpowiadało za analizy komunikacji morskiej państw Zachodniego Teatru Działań Wojennych. Autor interesująco scharakteryzował w tej części publikacji podjęty problem oraz rozwinął wcześniejsze ustalenia innych badaczy.

„Sztuka operacyjna Marynarki Wojennej PRL” to tytuł czwartego rozdziału monografii, złożonego z czterech podrozdziałów. Z pierwszym z nich Autor ukazał genezę sztuki operacyjnej polskiej Marynarki Wojennej, w drugim podrozdziale ewolucję morskiej sztuki wojennej Marynarki Wojennej ZSRR w latach 1945–1963, w trzecim założenia teoretyczne sztuki operacyjnej Marynarki Wojennej PRL oraz w podrozdziale czwartym jej badania, a podrozdział piąty przybliży zadania polskiej Marynarki Wojennej. Stwierdzam, że Autor wykorzystał różnorodne i wartościowe źródła i opracowania naukowe, przydatne do naukowego opracowania podjętego w rozdziale problemu badawczego. Słabością rozdziału jest brak analizy sztuki operacyjnej Ludowej Marynarki NRD oraz Marynarki Wojennej Związku Radzieckiego w latach 1964–1990.

Rozdział piąty przybliży czytelnikowi sposób organizacji i formy szkolenia operacyjnego Marynarki Wojennej PRL, dzieli się na cztery podrozdziały. W pierwszym z nich Autor interesująco scharakteryzował szkolenie operacyjne Marynarki Wojennej PRL, w drugim podrozdziale przeprowadzone ćwiczenia na tym poziomie sztuki wojennej, a następnie w trzecim podrozdziale wybrane ćwiczenia Marynarki Wojennej PRL oraz w podrozdziale czwartym najważniejsze dokumenty, normujące współdziałanie sił morskich trzech państw Układu Warszawskiego: PRL, ZSRR i Niemieckiej Republiki Demokratycznej.

Zakończenie monografii zawiera wartościowe wnioski, wynikające z analizy wykorzystanych przez Autora w monografii dokumentów aktowych oraz opracowań naukowych, jednocześnie stanowi podsumowanie przeprowadzonych badań.

Monografia pt. *Sztuka operacyjna marynarki wojennej. Analiza wybranych aspektów szkolenia operacyjnego w latach 1955 – 1990 w świetle dokumentów* autorstwa dr. Roberta Rybaka charakteryzuje się klarownością konstrukcji i wykładu. Publikacja wzbogaca stan badań nad mało obecnym w polskiej historiografii wojskowej problemem badawczym, dotyczącym sztuki operacyjnej Marynarki Wojennej PRL od powstania Układu Warszawskiego do jego rozwiązania (lata 1955–1990). Pozytywnie rozwiązuje skomplikowane zadanie badawcze i wypełnia lukę w dotychczasowych badaniach.

Do słabości monografii zaliczam konieczność pogłębienia warstwy wniosków i ocen, w tym podsumowań podrozdziałów i rozdziałów oraz brak map, szkiców, schematów organizacyjnych i fotografii. Stwierdzam brak indeksu nazw geograficznych, który byłby bardzo przydatny w tego typu rozprawie naukowej. Zgłaszam też uwagę do tytułu monografii, uważam za uzasadnione następujące jego ujęcie: *Sztuka operacyjna Marynarki Wojennej Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Analiza wybranych aspektów szkolenia operacyjnego w latach 1955–1990*. Nie w pełni też podzielam przekonanie dr. Roberta Rybaka, wyrażone w autoreferacie (s. 5) że: „Poddana ocenie monografia stanowi kompleksowe ujęcie morskiej sztuki operacyjnej występującej w MW PRL zarówno w wymiarze teoretycznym, jak i praktycznym oraz szeroko uwzględnia związane z tym implikacje w działaniu sił morskich w opisanym okresie”. Nie jest to w pełni możliwe, ponieważ Autor monografii nie podjął problemu badawczego sztuki wojennej Marynarki Wojennej powojennej Polski od zakończenia II wojny światowej do powołania Układu Warszawskiego. W sumie monografia, mimo zgłoszonych uwag, stanowi znaczny wkład dr. Roberta Rybaka w rozwój nauk humanistycznych w dyscyplinie historia.

Inne publikacje naukowe Kandydata również dotyczą głównie różnych aspektów sztuki wojennej Marynarki Wojennej PRL na poziomie operacyjnym do 1990 r. oraz, w znacznie mniejszym stopniu, problemów dyscypliny i morale Marynarki Wojennej powojennej Polski. Dzieli się one na dwa okresy: przed uzyskaniem stopnia naukowego doktora oraz po jego nadaniu. Osiągnięcia naukowe dr. Rybaka przed uzyskaniem stopnia naukowego doktora obejmują dwie monografie: *Dyscyplina wojskowa. Nowe regulacje* oraz *Wyzwania w wychowaniu i edukacji na rzecz bezpieczeństwa w nowym wieku*, których Kandydat jest współautorem, cztery rozdziały w monografiach wieloautorskich oraz redakcję naukową monografii.

Do osiągnięć naukowych po uzyskaniu stopnia naukowego doktora Kandydat zaliczył: cztery artykuły w recenzowanych czasopismach krajowych i zagranicznych, wymienionych w wykazie ministra właściwego do spraw nauki, 21 rozdziałów w monografiach wieloautorskich (z tego 13 rozdziałów po 20 punktów), trzy monografie autorskie (po 120 punktów) i współ-

autorstwo monografii (dwóch współautorów, 20 punktów) oraz trzy redakcje naukowe monografii.

Pozytywnie oceniam osiągnięcia dr. Rybaka w zakresie autorstwa monografii, który tworzą cztery publikacje. Dwie z nich zaliczam do dorobku, stanowiącego znaczny wkład Kandydata w rozwój nauk humanistycznych i dyscypliny naukowej historia, natomiast dwie inne monografie: *Dyscyplina wojskowa a gotowość bojowa: analiza stanu dyscypliny wojskowej w Marynarce Wojennej w wybranych okresach XX i XXI wieku*) oraz pt. *Rzecz o obywatela obowiązkach obronnych* (współautorska) należą w większym stopniu do osiągnięć naukowych z nauk o bezpieczeństwie.

Tematyki przygotowań Marynarki Wojennej PRL do przyszłych działań na Morzu Bałtyckim do 1990 r. dotyczy monografia autorstwa dr. Rybaka pt. *Sztuka wojenna marynarki wojennej: morskie operacje desantowe na kierunku jutlandzkim w okresie istnienia Układu Warszawskiego*, Toruń 2022, która powstała dzięki kwerendom archiwalnym. Autor kompetentnie wyjaśnia w niej m.in. założenia teoretyczne morskich i powietrzno-morskich operacji desantowych, oraz ich weryfikację w czasie często organizowanych ćwiczeń. Operacje desantowe miała wykonać Marynarka Wojenna Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, wsparta przez wojska lądowe i lotnictwo oraz potencjał armii sojuszniczych.

Wysoko oceniam dorobek Kandydata w zakresie przygotowania rozdziałów w monografiach wieloautorskich, który obejmuje 21 pozycji. Najwyżej oceniam następujące z nich: *Analiza wybranych aspektów wojny w Wietnamie na rzecz działalności Marynarki Wojennej Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej*; *Zadania komponentu morskiego w strategiczno-operacyjnym ćwiczeniu Zjednoczonej Floty Bałtyckiej Układu Warszawskiego Lata 68* oraz *Bazy morskie i porty wojenne Zjednoczonej Floty Bałtyckiej Układu Warszawskiego, cz. 1, Baza morska Baltijsk w latach 1945–1975*.

Do osiągnięć naukowych Kandydata po uzyskaniu stopnia naukowego doktora należą również cztery artykuły, zamieszczone w czasopismach naukowych. Jednak stwierdzam brak w dorobku dr. Rybaka wysokopunktowanych artykułów naukowych w renomowanych czasopismach z dyscypliny naukowej historia, wydawanych w najważniejszych ośrodkach badawczych, w tym na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika (m.in. „Klio” i „Europa Orientalis”) oraz artykułów naukowych w czasopismach zagranicznych (z racji prowadzonych badań głównie niemieckich i duńskich).

Doktor Rybak cztery razy był też współredaktorem naukowym monografii, wydanych przez Akademię Marynarki Wojennej (dwie) oraz Uniwersytet Mikołaja Kopernika (również dwie) oraz przygotował trzy recenzje wydawnicze monografii i osiem artykułów naukowych,

w większości (pięć) zamieszczonych w „Biuletynie Historycznym Muzeum Marynarki Wojennej w Gdyni”.

Inną formą działalności naukowej Kandydata jest udział w krajowych i, w mniejszym stopniu, międzynarodowych konferencjach naukowych. W latach 2015–2023 wygłosił na nich 33 referaty, które dotyczą głównie mało znanych aspektów przygotowań Marynarki Wojennej PRL do przyszłej wojny i jej sztuki wojennej na poziomie operacyjnym. Obok tego naukowe wystąpienia dr. Rybaka dotyczą bezpieczeństwa Europy Środkowo-Wschodniej oraz Kaukazu. Kandydat był też organizatorem cyklicznych konferencji naukowych nt. dziejów Marynarki Wojennej, organizowanych przez Muzeum Marynarki Wojennej, współorganizatorem kilku innych konferencji naukowych. Dr Rybak jest zastępcą przewodniczącego Rady Naukowej „Biuletynu Historycznego Muzeum Marynarki Wojennej w Gdyni”.

Łączna wartość punktacji osiągnięć naukowych dr. Rybaka wynosi 800, cytowania na podstawie Web of Science Core Collection: 0, indeks h na podstawie Web of Science Core Collection: 0, cytowania na podstawie Scopus: 0, indeks h na podstawie Scopus: 0, cytowania na podstawie Google Scholar: 8, bez autocytowań: 6 oraz indeks h na podstawie Google Scholar: 2.

Reasumując, osiągnięcia naukowe dr. Roberta Rybaka oceniam pozytywnie: prezentują wymagany poziom merytoryczny, wypełniają lukę w badaniach nad Marynarką Wojenną Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej i stanowią znaczny wkład w rozwój nauk humanistycznych dyscypliny naukowej historia, realizowany w dwóch wyższych uczelniach oraz w instytucji naukowej.

Ocena osiągnięć dydaktycznych, organizacyjnych i popularyzatorskich dr. Roberta Rybaka

Działalność dydaktyczną dr. Roberta Rybaka można podzielić na dwa okresy: w pierwszym z nich (lata 2014–2018) Kandydat prowadził zajęcia na kierunku studiów bezpieczeństwo narodowe na Wydziale Dowodzenia i Operacji Morskich Akademii Marynarki Wojennej w Gdyni oraz dla potrzeb kursów dla oficerów starszych. Drugi okres rozpoczął się 1 marca 2015 r. wraz z podjęciem przez dr. Rybaka pracy na stanowisku adiunkta w Katedrze Historii Wojskowości Instytutu Historii i Archiwistyki Wydziału Nauk Historycznych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Kandydat prowadził różne formy zajęć dydaktycznych ze studentami kierunku wojskoznawstwo na studiach stacjonarnych oraz niestacjonarnych, dotyczące sił morskich, bezpieczeństwa międzynarodowego, bezpieczeństwa narodowego oraz konfliktów lokalnych po II wojnie światowej. Dr Rybak nie kierował seminarium

dypłomowym, dlatego nie jest promotorem prac licencjackich oraz magisterskich, natomiast 130 razy recenzował prace dyplomowe. W sumie pozytywnie oceniam osiągnięcia dydaktyczne Kandydata, które obejmują typowe formy aktywności nauczyciela akademickiego na stanowisku adiunkta.

W ramach działalności organizacyjnej, wspierającej proces naukowy i dydaktyczny, dr Rybak w latach 2016–2020 był kierownikiem niestacjonarnych studiów wyższych na kierunku wojskoznawstwo w Wydziale Nauk Historycznych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Aktualnie Kandydat pełni funkcję pełnomocnika Dziekana WNH ds. osób niepełnosprawnych, członka Wydziałowej Komisji ds. Promocji, członka Rady Dyscypliny Naukowej Historia WNH UMK, w której jest przedstawicielem młodszych pracowników nauki oraz opiekuna Wojskoznawczego Koła Naukowego.

Działalność popularyzatorska Kandydata zasługuje na pozytywną ocenę, ponieważ obejmuje ona przygotowanie wystaw tematycznych o dziejach Marynarki Wojennej we współpracy z Muzeum Marynarki Wojennej w Gdyni i Stowarzyszeniem Ligi Morskiej i Rzeczej oraz promocję Polską Marynarkę Wojenną we współpracy z różnymi instytucjami krajowymi.

Moja ocena osiągnięć dydaktycznych, organizacyjnych i popularyzatorskich dr. Roberta Rybaka jest pozytywna – spełniają one wymogi procedury ubiegania się o nadanie stopnia naukowego doktora habilitowanego nauk humanistycznych.

Wniosek końcowy

Monografia pt. *Sztuka operacyjna marynarki wojennej. Analiza wybranych aspektów szkolenia operacyjnego w latach 1955–1990 w świetle dokumentów* oraz pozostałe osiągnięcia naukowe, dydaktyczne, organizacyjne i popularyzatorskie stanowią znaczny wkład dr. Roberta Rybaka w rozwój nauk humanistycznych, dyscypliny historia oraz spełniają warunki ustawy „O stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki”. Kandydat wykazuje się istotną aktywnością naukową w dwóch uczelniach wyższych (Uniwersytet Mikołaja Kopernika i Akademia Marynarki Wojennej) oraz instytucji naukowej (Muzeum Marynarki Wojennej).

Wniosuję o dopuszczenie dr. Roberta Rybaka do dalszego etapu postępowania habilitacyjnego.

.....*W. T. Olszewski*.....